

Булах Т.М., к.е.н., доцент, КНУКіМ,
Гончарова Н.І., к.е.н., доцент, УДУФМТ

СОЦІОВЕРИФІКАЦІЯ ЯК КРИТЕРІЙ ОСВІТИ МОЛОДІ НА СЕЛІ

Розкрито стан та проблеми сільської молоді в Україні та запропоновано шляхи їх розв'язання. Основну увагу звернуто на поглиблення реалізації процесів соціоверифікації молодих фахівців на селі.

Раскрыто состояние и проблемы сельской молодежи в Украине и предложены пути их решения. Основное внимание обращено на углубление процессов социоверификации молодых специалистов в селе.

The article deals with state and problems of rural youth in Ukraine and the ways of their solution. Basic attention is turned on deepening of processes of socioverifikasiya of young specialists in a village.

Постановка проблеми. Успішне вирішення завдань ефективного функціонування і подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва першочергово залежить від формування справжнього господаря на українській землі, раціонального розподілу і використання трудових ресурсів, серед яких чільне місце посідає сучасний молодий фахівець. Лише високий рівень соціоверифікації таких фахівців забезпечить відродження аграрного сектора економіки, сприятиме підвищенню ефективності виробництва сільськогосподарської продукції і загальному розвитку держави.

Важливі зміни характеру і змісту праці, що відбуваються нині в сільському господарстві, висувають підвищені вимоги до професійних здібностей молоді. Тому провідними напрямками діяльності суспільства повинні бути не тільки підготовка підростаючого покоління до праці, залучення його до сільськогосподарського виробництва, але й досягнення високого рівня закріплення молодих кадрів на селі, створення таких умов, які б сприяли високопродуктивній праці молоді з сучасними професійними знаннями та інноваційним світоглядом. Все це визначає актуальність дослідження проблеми формування потенціалу сільської молоді, її професійного самовизначення у становленні соціально-трудових відносин в умовах пореформеного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий науковий внесок у вивчення трудових ресурсів, проблем життєдіяльності, духовного розвитку населення, насамперед жінок і молоді, та підвищення ефективності праці зробили такі відомі вчені: Ю. Алексєєв, О. Бородіна, І. Власов, С. Гудзинський, В. Євдокименко, А. Корлоль, Р. Косодій, М. Лендел, В. Мікловда, О. Могильний, О. Онищенко, М. Орлатий, М. Пітюлич, І. Прокопа, О. Прокопенко, П. Саблук, М. Хвесик, Л. Шепотько, В. Юрчишин, К. Якуба; зарубіжні – Л. Ван Демпел, Ж. Вілкін, Т. Дуча, Х. Каравелі, М. Кларк, Т. Лонч, В. Назаренко, В. Пациорковський, А. Петріков, Ж. Плева, Т. Ратінгер, О. Хашковская та багато інших. Однак багатогранність, складність і невивірність проблем професійно-освітньої підготовки соціоверифікації на селі в умовах відсутності соціально-економічної стабільності, пореформеного розвитку аграрного сектора потребує нових підходів для її подальшого і всебічного вивчення.

Метою статті є аналіз і виявлення проблем соціоверифікації молоді в українському селі та надання пропозицій щодо їх подолання з врахуванням основних положень державної молодіжної політики на селі.

Виклад основного матеріалу. Економічне реформування села створило цілий комплекс економічних та соціально-культурних проблем, найбільш важливою з яких, з точки зору майбутнього, є проблема працевлаштування та соціоверифікації молоді на селі.

Молодь, як ніхто інший, відчуває безперспективність і деградацію життя сучасного села і при першій же можливості залишає його в пошуках заробітку та кращої долі.

Ефективність розвитку економіки багато в чому визначається реалізацією систематизованих знань, які формуються і впроваджуються в суспільне життя. В сучасних соціально-економічних умовах знання і кваліфікація виступають майже головними факторами економічного і соціального прориву задля стабілізації та поступового економічного зростання, а критерієм їх адекватності виступає соціоверифікація. Змістовна складова поняття «верифікація» полягає в сутності латинських слів *verus* (істинний) та *facere* (робити), що означає перевірку способу або підтвердження будь-яких теоретичних положень, програм, процедур шляхом їх випробування. В поєднанні зі словом «соціо», це поняття посилюється соціальною орієнтацією та необхідністю перевірки знань на придатність до ефективного використання в певних умовах, в певний час і саме там, де вони найбільш потрібні. Тому, на нашу думку, соціоверифікація знань є найважливішим інструментарієм якісної, ефективної, а значить і конкурентоспроможної освіти, яку мають отримувати сучасні фахівці і яку повинні надавати сучасні заклади освіти всіх рівнів акредитації.

Сьогодні, як ніколи, сільська молодь потребує забезпечення належної якості та доступності вищої освіти. Враховуючи те, що школярі в сільській місцевості все ж, зазвичай, отримують гіршу загальноосвітню підготовку, ніж у великих містах, комерціалізація освіти різко обмежує доступ до осередків більш-менш добротної освіти для молодих поколінь вихідців із середньодітних сімей (не кажучи вже про багатодітні), із незможних верств сільського населення. Ось чому сільські жителі більшою мірою зорієнтовані на вступ до ВНЗ I–II рівнів акредитації, тоді як городяни (особливо жителі обласних центрів) у більшості випадків налаштовані на навчання у ВНЗ III–IV рівнів акредитації. На початок 2009/10 навчального року частка сільської молоді становила 34% у загальній чисельності зарахованих до ВНЗ I–II рівнів акредитації, тоді як до ВНЗ III–IV рівнів акредитації – 24%. Переважна більшість (близько 88%) студентів із сільської місцевості навчається у ВНЗ державної форми власності. Деякою мірою розширенню доступу сільської молоді до здобуття вищої освіти сприяє вступ у ВНЗ за цільовим направленням, проте з року в рік кількість такої молоді скорочується: якщо в 1995 р. за цільовим направленням до ВНЗ всіх рівнів акредитації поступило 36,4 тис. молодих селян, у 2000 р. – 26,1 тис., то у 2010 р. – 24,8 тис [1, 8].

Міграційні процеси у загальноукраїнському та міжнародному масштабі позбавили село кадрового потенціалу. Домінуючою частиною мігрантів сільської місцевості є молодь – представники вікової категорії 14-35 років складають 56 % усіх мігрантів. У сільській місцевості вибуття молоді помітно перевищує її прибуття [2].

Проте необхідно відзначити, що ринкові перетворення в аграрному секторі здійснюються значно повільніше, ніж в інших секторах економіки, і, як наслідок, прибуття нових професіоналів з інших соціальних сфер для реалізації своїх можливостей в сільській місцевості майже не відбувається. Тому подолання соціально-економічного занепаду села потребує значно більших зусиль і коштів, спрямованих на відродження й урізноманітнення виробничої сфери, створення нових робочих місць, піднесення добробуту сільських жителів, забезпечення надійного функціонування та зміцнення матеріальної бази соціальної інфраструктури.

У зв'язку з цим необхідно розпочати адекватну підготовку фахівців для інноваційного розвитку сільської місцевості, що потребує здійснення системного підходу до навчального процесу і передбачає реалізацію комплексу вимог системоутворюючого характеру, а саме:

- *циклічність* – одна з найважливіших методологічних вимог щодо забезпечення цілісного процесу пізнання, системності і послідовності оволодіння знаннями, формування стійких знань і навичок у процесі професійної підготовки. У концепції сучасної освіти ця вимога органічно пов'язана із двома видами творчої самореалізації індивідуума: соціальною й особистою. Безперервність і спадкоємність освіти передбачає створення таких соціальних умов, за яких людина мала б можливість і розвивала свої здібності протягом усього життя;

- *методологічність процесу отримання знань та методичність їх практичного застосування* – це, насамперед, створення таких умов у суспільстві, за яких особи, що навчаються, відчували б внутрішню потребу в саморозвитку і самоосвіті не тільки під час навчання у ВНЗ, але й після його закінчення. Таким чином, методологічність безпосередньо пов'язана з практичним застосуванням отриманих у процесі навчання знань, виходячи з потреб суспільства, тобто їх соціоверифікації;

- *професійно-цільовий характер надання знань* – це взаємозв'язок комплексу загальноосвітніх дисциплін з поглибленим вивченням спеціальних навчальних курсів, що в майбутньому можуть забезпечити ефективність їх застосування у практичній діяльності. Зокрема, одним з основних принципів програмно-цільового планування і управління – «необхідності і достатності», на наш погляд, може бути покладений в основу нової моделі побудови і функціонування системи професійної підготовки молоді на селі;

- *комплексний характер взаємозв'язку традиційно сформованих і інноваційних підходів до організації системи надання знань* підтверджується аналізом перетворень у світовій і вітчизняній системах вищої освіти, що, у свою чергу, дозволяє виділити два основних напрями цього процесу. Перший – полягає у забезпеченні взаємозв'язку традиційно сформованих систем надання знань із світовими системами, орієнтованими на триступеневу модель вищої освіти. Другий напрям характеризується створенням вищих навчальних закладів нового типу, з більш гнучкою системою управління, яка оперативно реагувала б на зміни в потребах економіки і суспільства в цілому;

- *поглиблений характер спеціалізації знань* як основи їх наступної капіталізації безпосередньо пов'язаний з фундаментальністю і професіоналізацією знань, які здобуваються. Аналіз існуючих підходів дає можливість вважати фундаментально-професійною таку освіту, у результаті якої особа, взаємодіючи з інтелектуальним середовищем, здатна поповнювати і формувати особистий потенціал, що, у свою чергу, є визначальним чинником ефективної реалізації професійних функцій.

Отож, щоб зробити село привабливим як в економічному, так і в соціальному плані, сприятливим для соціального становлення молодого покоління найближчим часом, необхідно активізувати державну політику не тільки в аграрному секторі, а й переглянути деякі положення реалізації державної молодіжної політики на селі.

Що стосується здійснення державної політики на селі, то не можна ототожнювати сільське населення лише з виробниками сільськогосподарської продукції, селянством, оскільки це далеко не тотожні людські спільноти. До початку минулого століття в більшості країн світу основну частину сільського населення справді становили селяни. Ситуація докорінно змінилася у другій половині ХХ століття. Селяни, фермери, чисельно зменшуючись внаслідок індустріального прогресу, становлять лише частину (і все меншу) тих, хто живе за межами міських поселень. У сільській місцевості стає дедалі більше тих, хто займається найрізноманітнішими видами діяльності у промисловості, будівництві, транспорті, сфері надання найрізноманітніших і все нових видів послуг, наприклад фермерством та розвитком інфраструктури зеленого туризму, краєзнавством, прикладним мистецтвом, оздоровчими програмами тощо.

Сільська місцевість, як середовище розташування житла, дедалі більше приваблює тих, хто раніше проживав за її межами (процес деурбанізації). Ось чому, в стратегічному розумінні здійснення комплексної державної політики на селі має ставити за мету деаграризацію економіки, забезпечення багатофункціонального розвитку села, створення умов для використання сільською місцевістю тих різноманітних функцій, які властиві їй у постіндустріальних суспільствах [1]. Поряд із формуванням економічних механізмів розвитку сільських територій існує проблема укомплектування місцевого самоврядування менеджерами ХХІ століття. Усвідомлення цих процесів та ефективність їх реалізації потребує не тільки інноваційних підходів і різноманітних нововведень, але й удосконалення традиційних, перевірених часом методів і заходів.

Що стосується найближчих завдань у реалізації державної політики на селі, то важливим кроком у цьому напрямі могло б стати розроблення проекту Національної програми соціального розвитку села на період до 2015 р., у якій мали б знайти вирішення проблеми соціоверифікації фахівців, реанімації соціальної інфраструктури, поступова деурбанізація за рахунок відселення мешканців з депресійних промислових районів України тощо.

Створення необхідних умов і гарантій для здобуття сільською молоддю освіти, сприяння творчому та інтелектуальному її розвитку, привабливість життя і самореалізація молодих фахівців має стати однією з базових складових державної молодіжної політики.

Освіта, як відомо, являє собою безперервний соціально-економічний та організаційно-технологічний процес, що здійснюється за допомогою різноманітних методів, підходів і засобів для досягнення визначених соціально-економічних і науково-технічних результатів. Перед системою вищої освіти України поставлені комплексні завдання щодо формування конкурентоспроможних фахівців в різних галузях діяльності. Невирішеність цих проблем найближчим часом пов'язана з різким зниженням престижу вітчизняної освіти, обмеженням можливостей на ринку праці, відсутністю гарантій визначеного рівня соціальної необхідності. Нині виникає парадоксальна ситуація, коли поряд з «надмірністю» інформації відчувається дефіцит необхідних, своєчасних і ефективних знань та навичок молодих спеціалістів і фахівців. Ступінь і якість досягнення кінцевої мети освіти значною мірою залежить від адекватного формування і реалізації складових науково-технічного потенціалу країни.

Висновок. Отже, для того, щоб поліпшити нинішню соціально-економічну і загальногуманітарну ситуацію, що склалася в сільській місцевості в Україні, необхідно впровадити механізм використання критеріїв соціоверифікації як інструменту оцінки якісного рівня освіти і її адекватності потребам суспільства та передбачити необхідність їх ефективної реалізації для створення стійких тенденцій капіталізації професійних знань молодих фахівців сільськогосподарства та його інфраструктури. Використання такого підходу може стати підґрунтям для істотного підвищення ефективності державної молодіжної політики на селі, що сприятиме формуванню і розвитку нового села, а також допоможе Україні посісти гідне місце в міжнародному аграрному розподілі праці.

Література

1. Головенько В.А. Стан соціально-економічного розвитку українського села та його вплив на становище сімей / В.А. Головенько // Український історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 99–117.
2. Доля І. М. Визначення пріоритетних напрямів підвищення рівня соціального захисту сільської молоді / І. М. Доля, Є. О. Пожидаєв // Донецький регіональний філіал НІСД. – Режим доступу : – <http://www.niss.gov.ua>.
3. Молодіжна політика Європейського Союзу. Перспективи та шляхи запровадження в Україні: Тренінговий посібник. – Донецьк, 2006. – 104 с.
4. Молодь України: червень 2007 р: аналітичний звіт за результатами досліджень. – Режим доступу : – <http://www.dipsm.org.ua>.
5. Про затвердження державної цільової програми „Молодь України” на 2009–2015 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. № 41. – Режим доступу : – <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. Про рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні "Сільська молодь: стан, проблеми та шляхи їх вирішення": Постанова Верховної Ради України від 20 грудня 2005 року № 3238-IV. – Режим доступу: – <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
7. Сільська молодь України: стан, проблеми, шляхи вирішення: основні положення щорічної доповіді Президентів України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні за підсумками 2004 року // Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту. Державний інститут проблем сім'ї та молоді. – К., 2005.
8. Україна в цифрах 2009: статистичний збірник. – К.: ДП «ІАА», 2010. – 279 с.